

Єфименко Т. М.Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

ЗІСТАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ КІНОФІЛЬМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (ВІДПОВІДНО ДО МОДЕЛІ SIOP)

Метою роботи є опис та особливості перекладу назв американських та англійських кінофільмів українською мовою, формування комплексної системи теоретичних та практичних знань, а також визначення способів перекладу назв фільмів з англійської мови українською. Дослідження полягає в порівняльному аналізі назв фільмів, характеристиці проведених трансформацій і аналізі найбільш поширених стратегій, використаних у процесі перекладу та виділення основних прийомів, засобів і стратегій перекладу назв американських та англійських кінофільмів українською мовою.

Це дослідження проводилося на основі порівняльних методів і методології спостереження, аналізу, функціональних та описових методів і за допомогою моделі SIOP (Sheltered Instruction Observation Protocol). Модель SIOP містить функції, які сприяють гарному засвоєнню вмісту різних предметів та розвитку самої мови (цільова мова).

Особливостями дослідження перекладу є зіставний аналіз назв американських, англійських кінофільмів українською мовою. Оскільки в наш час в прокат виходять нові фільми, які з'являються кожного року, таким чином дублюються і перекладаються безліч кінострічок. Саме через перегляд кінофільмів і дій, що відбуваються на екрані, люди формують та доповнюють своє уявлення про ту чи іншу країну і культуру та не завжди замислюються, чи повністю відповідає побачене або почуте дійсності.

Одним із чинників можна вважати відмінність двох культур, що відбивається на кожній сфері людського життя і робить їх унікальними та неповторними. Саме вона має враховуватись задля уникнення непорозуміння і неточностей, які можуть виникнути в процесі передачі назви кінофільму і призвести до помилкового бачення призначення фільму загалом, а отже, одна з головних функцій кінокартини – інформаційна – не буде виконаною.

Перекладач має бути особливо уважним, щоб надати назві такої ж звучності та неповторності, як в оригіналі. З огляду на це, написання та створення яскравого, правильного заголовку являє собою певний вид мистецтва та наявність творчих здібностей. Існує безліч чинників, які впливають на переклад назви фільму іншою мовою, наприклад, з англійської мови українською. Переклад можна визначити як поетапний процес декодування повідомлення з вихідної мови, переробки отриманої інформації та подальшого її кодування засобами вхідної мови. Але процес перекладу не слід зводити лише до механічного знаходження міжмовних відповідностей, адже встановити пряму еквівалентність між словами та конструкціями двох мов неможливо, оскільки семантично і функціонально знаки двох мов не збігаються. В основному лише дослівний переклад без осмислення та розуміння тексту призводить до помилок та викривлення сенсу.

Ключові слова: SIOP-модель, американські та англійські кінофільми, трансформація, стратегія, творчі здібності, зіставний аналіз.

Постановка проблеми. У наш час активних міжкультурних комунікацій в Україну імпортується багато іншомовної літератури та фільмів. Назви відіграють важливу роль для розуміння художнього твору, незважаючи на те, фільм це чи книга.

Знайомство з будь-яким художнім твором, у тому числі кінофільмом, незалежно від його теми та жанрового спрямування, починається

з його назви. Саме назва кінострічки розміщується на афішах, згадується в документальних та художніх фільмах, телепередачах, книгах. Саме назва є візитною карткою будь-якого фільму. Нині художній фільм як художнє та соціальне явище займає важливе місце в житті кожної людини. Для когось кінематограф існує як просто вид мистецтва, а для когось це можливість подивитися

на абсолютно іншу культуру через призму кінострічки, а для когось це просто один зі способів відпочити.

Незалежно від цілі, яку переслідує глядач, кінофільм загалом – це інформація, яку автор прагне донести до аудиторії. Між тим, нерідко складності та проблем у сприйнятті такої інформації виникають навіть в однорідному мовному просторі. Безперечно, набагато більше таких складнощів мають місце, коли аудиторія та автор фільму знаходяться в різних культурах, розмовляють різними мовами, трохи, а іноді і абсолютно по-різному сприймають дійсність та думають. У таких випадках донести певну інформацію до аудиторії є нелегкою справою. І посередником у такому інформаційному спілкуванні стає ніхто інший, як перекладач. Адже на успіх міжнародного прокату кінострічки, на тому ж рівні з оригінальним заголовком, впливає і те, наскільки коректним та вдалим є переклад заголовку мовою тих країн, в яких буде реалізований прокат картини.

Таким чином, необхідно проаналізувати характеристики та проблеми перекладу назв американських та англійських кінофільмів українською мовою щодо моделі SIOP.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблем перекладу неодноразово було об'єктом наукових досліджень. В історії філологічних студій особливо помітними є праці Л. С. Бархударова, В. С. Виноградова, Н. К. Гарбовського, В. Н. Комісарова, Р. К. Миньяр-Белоручева [1–5].

Постановка завдання. Головне в будь-якому перекладі – це передача змістової інформації тексту. Усі інші її види й характеристики (функціональні, стилістичні (емоційні), стильові, соціолокальні та інші) не можуть бути передані без відтворення змістової інформації, а саме: весь інший зміст компонентів повідомлення нашаровується на змістову інформацію, витягується з неї, підказується нею, трансформується в образні асоціації і т.п. Таким чином, завдання перекладача полягає в максимальній повній передачі змісту оригіналу.

Кінофільм – це своєрідний феномен, який відображає соціокультурні пріоритети суспільства та один зі способів формування картини світу як окремої особистості, так і лінгвокультурного суспільства загалом. Досить часто саме кінофільм формує уяву про певну культуру [8, с. 65].

Мова існує для висловлювання думок, ідей, почуттів, та бажань. Це невід'ємна частина нашого життя. Так само людина використовує власні назви для висловлювання свого сприй-

няття дійсності та роботи своєї думки. Власні назви виникли як результат прагнення до економії часу, енергії та зручності спілкування. Набагато легше привернути увагу співбесідника, назвавши предмет одним словом, ніж довго описувати його або кожного разу вказувати на нього для порозуміння. Такою вказівкою і слугує власна назва.

Вчені вже давно зацікавлені власними назвами, адже вони становлять значний пласт лексичних систем різних мов. Мовознавці вивчають історію, походження, поширення та призначення власних назв.

Культура як перекладна одиниця має мовне відображення в тексті, адже переклад – це не просто перехід з одного мовного коду на інший. Процес перекладу являє собою перенесення тексту з рідної культури в середовище чужої культури. Іншими словами, в перекладі варто враховувати культурний контекст як оригіналу, так і перекладу [10, с. 33]. Саме тому завданням цього дослідження є виділення основних прийомів, засобів і стратегій перекладу назв американських та англійських кінофільмів українською мовою.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі кінематограф є однією з найбільш популярних сфер масової культури. Насамперед, популярність фільму істотно залежить від того, наскільки вдало переклали його назву. Адже тема фільму – це перше, на що звертає увагу потенційний глядач під час перегляду реклами або афіші. Назва має привернути увагу і зацікавлювати публіку.

Аналіз назв англійських і американських фільмів і їх перекладів на українську мову демонструє нам, що під час перекладу фільму перекладачу необхідно адаптувати створений в іншомовній дійсності текст в українськомовну культуру з урахуванням мовних, когнітивних, ціннісних установок масового адресата [2, с. 32], тобто враховувати сприйняття потенційного глядача.

Переклад назв кінофільмів вважається одним із найважливіх видів міжмовної комунікації, бо вимагає від перекладача не тільки прекрасного знання мов, а й креативного підходу, знання культури цільової аудиторії.

Адаптація заголовка – це не тільки переклад слів, а й переклад ідей. Для того, щоб не втратити маркетинговий зміст заголовка, а також зберегти оригінальність, слід інтерпретувати зміст заголовка, а не копіювати його. Однак варто зауважити, що частина назв може бути успішно передана українською мовою за допомогою традиційних прийомів перекладу, зокрема, лексичних (транскрипція, транслітерація, калькування, лексична

заміна та ін.) і граматичних перекладацьких трансформацій (синтаксичне уподібнення, членування речення, компенсація і ін.) [6, с. 103].

Оскільки переклад назв кінофільмів має пряме відношення до групи перекладу художніх текстів, є сенс звернутися до основних перекладацьких трансформацій, які використовують перекладачі в процесі перекладу текстів і назв кінофільмів.

Перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, називаються перекладацькими (міжмовними) трансформаціями. Оскільки перекладацькі трансформації взаємодіють із мовними одиницями, що мають як план змісту, так і план вираження, вони мають формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення вихідних одиниць.

У рамках опису процесу перекладу перекладацькі трансформації розглядаються не в статичному плані, а як засоби аналізу відносин між одиницями іноземних мов і їх словниковими відповідниками, а в плані динамічному як способи перекладу, які може використовувати перекладач у процесі перекладу різних оригіналів у тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту. Залежно від характеру одиниць іноземної мови, які розглядаються як вихідні в операції перетворення, перекладацькі трансформації поділяються на лексичні і граматичні. Крім того, існують також комплексні лексико-граматичні трансформації, де перетворення або зачіпають одночасно лексичні і граматичні одиниці оригіналу, або є міжрівневими, тобто здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичним і навпаки. Таким чином, у нашій роботі ми можемо виділити певні типи трансформацій.

Заміна – це спосіб перекладу лексичних одиниць іноземної мови шляхом використання одиниць мови перекладу, які не збігаються за значенням із початковими, але можуть бути виведені логічно.

Переклад фільма «*Diehard*» – «*Міцний горішок*» – служить прикладом заміни одного сталого виразу іншим, подібним за значенням (ідіома *Diehard* – живучий, безстрашний чоловік).

«*Lock, stock and two smoking*» – ще один фільм з ідіомою, тільки в цьому випадку змінений. Ідіома «*Lock, stock, and barrel*» перекладається як «все», «повністю», «все повністю». В українському кінопрокаті фільм переклали як «*Карти, гроші та два стволи, що димлять*» – заголовок вийшов «сильний» та інтригуючий, добре передає жанр фільму і визначає його аудиторію.

Фільм «*Limitless*» в перекладі з англійської означає «Безмежний», «Без кордонів». Тему цього фільму в нашому прокаті переклали як «*Області темряви*». На перший погляд, незрозуміло, чому перекладачі вибрали саме такий варіант, адже оригінальна назва підходить за змістом (письменник, бажаючи подолати чорну смугу в житті, приймає засекречений препарат, який дає йому нові можливості, відкриває нові кордони). Але переклад українських кінопрокатників пов'язаний із поверненням до першоджерела – назвою книги Алана Глина, за якою був знятий цей фільм – *The Dark Fields* («*Області темряви*»). Це допомогло кінопрокатникам розширити потенційну аудиторію, включивши в неї і тих, хто знайомий із романом Глина.

«*Thor: The Dark World*» – «*Тор: Царство темряви*». «Царство темряви» звучить більш цікаво і захоплююче і більше підходить до фантастичного жанру цього фільму про супергероїв і богів, ніж «Темний світ». Щодо сюжету фільму ця трансформація цілком доречна, хоча переклад «Темний світ» підходив більше.

Додавання – розширення тексту оригіналу, пов'язане з необхідністю повноти передачі його змісту, а також відмінностями в граматичному ладі.

Зазвичай цей прийом перекладачі використовують із метою зацікавлення публіки і в разі смислової недостатності оригінальної назви.

Тема мультфільму «*Tangled*» – «*Рапунцель: Заплутана історія*» – була розширена у зв'язку зі смисловою недостатністю оригінальної назви. *Tangled* перекладається як «заплутана», і дослівного перекладу в цьому випадку замало. Розширення заголовка підсилює його інформативну функцію – глядач розуміє, що мультфільм саме про Рапунцель.

«*Brave*» – «*Хоробра серцем*». Назва має бути інформативною, тому, коли назва складається тільки з одного прикметника, вона не дає чіткого уявлення про фільм. Мабуть, із цієї причини назва мультфільму «*Brave*» за допомогою прийому додавання була перекладена як «Хоробре серце», а не «Хоробра».

Опущення – операція, зворотна додаванню, якщо йдеться про об'єктивні розбіжності між мовами. Під опущенням розуміється опущення тих чи інших слів у процесі перекладу.

В українському кінопрокаті можна знайти багато таких прикладів:

Фільм «*All I See is You*» – «*Бачу лише тебе*». У процесі перекладу замість громіздкого перекладу «Все, що я бачу, – це ти» було створено лако-

нічну назву, шляхом опущення займенника «І», бо в українській мові за словом можна визначити особу та число, в займеннику «Я» немає потреби.

Антонімічний переклад – особливий вид трансформації, застосовується тоді, коли прямий шлях неможливий або небажаний. Це комплексна лексико-граматична заміна, яка полягає в трансформації конструкції в негативну.

Прикладів використання антонімічного перекладу не так багато, але він все ж таки використовується перекладачами. Так, наприклад, фільм «*Fair Game*» був перекладений як «*Гра без правил*». Не зовсім вдалий переклад, але чому перекладач вдався до такого прийому – загадка.

Компенсація – заміна непередаваного елемента першотвору елементом іншого порядку відповідно до загального ідейно-художнього характеру першотвору і там, де це видається зручним.

Прикладом компенсації слугує назва кінофільму «*The Grinch*», який був перекладений як «*Грінч, викрадач Різдва*». Українському глядачеві не відомий такий персонаж, як Грінч, тому перекладач вирішив компенсувати незнання глядача і додав саме видатне діяння Грінча – викрадення Різдва.

Описовий переклад – операція, під час якої лексична одиниця іноземної мови замінюється словосполученням, есплікується її значення, тобто те, що дає пояснення або опис цього слова.

Ще один прийом, який дуже рідко використовується для перекладу назв кінофільмів. Одним із прикладів описового перекладу слугує назва кінофільму «*The Maze Runner*», який вийшов на український екран під назвою «*Той, що біжить лабіринтом*». Переклад міг би звучати як «*Бігун лабіринтом*», але перекладач вдається до описового перекладу. Бігун – це та людина, що біжить.

Конкретизація – це спосіб перекладу, в процесі якому відбувається заміна слова або словосполучення іноземної мови з більш широким предметно-логічним значенням на слово в перекладі з більш вузьким значенням.

«*How to rain Your Dragon*» – «*Як приручити дракона*». У процесі перекладу було опущено присвійний займенник «your», бо його включення в кінцевий переклад зробило б назву надмірно конкретною і не вдалою за звучанням і структурою. У перекладі назви книги, на основі якої був створений мультфільм, також мало місце бути опущення займенника. Також «to train» було змінено на «приборкати», що близьке за значенням, але має набагато вужче значення.

Генералізація – процес, зворотний конкретизації. Заміна вихідного значення має місце в тих

випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вище заходів упорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові, що і полягає в заміні приватного загальним, видового поняття родовим. «*American Gangster*» – це один із прикладів генералізації. Дослівний переклад мав би звучати як «Американський гангстер». Але фільм вийшов під назвою «*Гангстер*». Це зумовлено тим, що зазвичай «гангстером» називають представника злочинної групи США, тому уточнювати, саме яким є гангстер, немає сенсу.

Модуляція – це заміна слова або словосполучення іноземної мови, значення яких можна вивести логічним шляхом із початкового значення. Прикладами модуляції є такі фільми. «*Ocean's Eleven*» – «*Одиннадцять друзів Оушена*» – в українському перекладі з'являється слово «друзі», що, судячи з назви і сюжету фільму, цілком логічно.

Транскрипція – відтворення звукової форми іншомовного слова. Прикладами транскрипції слугують: «*Upgrade*» – «*Ангрейд*», «*Carrie*» – «*Керрі*».

Транслітерація – відтворення буквенного складу іншомовного слова за допомогою літер мови перекладу. Це в основному фантастичні стрічки останніх років: «*Interstellar*» – «*Інтерстеллар*», «*Oblivion*» – «*Облівіон*», але зустрічаються і такі назви, що стали вже усталеними, наприклад, «*Batman*» – «*Batman*».

Висновки пропозиції. Згідно з виконаним порівняльним аналізом американських та англійських назв кінофільмів ми можемо сказати, що, без сумніву, назва фільму має бути безпосередньо зв'язана та максимально наближена до сюжетної лінії.

Назва визначає предмет та тему задумки головного режисера або сценаристів, які стають головним пунктом подій на екрані. Трапляються досить дивні переклади назв, які не можуть бути розшифрованими, навіть якщо переглянути весь фільм до кінця.

Найпоширенішим способом перекладу є калькування назви, тобто прямий переклад. Але одним із частих способів є повна заміна назви, оскільки структура назв більшості фільмів, на думку перекладачів, не відповідає природі української мови, що робить використання заміни найбільш адекватним способом перекладу для досягнення благозвучності назви українською мовою. Однак досить часто при повній заміні вихідного фільму втрачається основна задумка творців фільму, що не дуже сприятливо позначається на успіху фільму.

Під час перекладу назв фільмів найважливішим для перекладача є правильний вибір транс-

формацій, які допоможуть йому донести до глядача певну частку інформації, якою насичена стрічка. У процесі перекладу фільмів використовуються такі трансформації, як заміна, додавання, опущення, антонімічний переклад, компенсація, описовий, конкретизація, генералізація, модуляція, транскрипція та транслітерація.

Назва фільму відіграє велику роль у розумінні фільму взагалі та інформації, що міститься в ньому. Отже, перекладач має бути дуже уважним, перекладаючи назву фільму, знати методи перекладу, враховувати власну уяву і відчуття, а також бажання глядача заздалегідь, щоб передати значення, котре буде близьким до оригіналу.

Список літератури:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва, 1975. 240 с.
2. Бочарникова Н. В. Дезориентирующий перевод названий кинотекстов как явление коммерческой адаптации. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. № 25 (240). 32 с.
3. Виноградов В. С. Введение в переводоведение: общие и лексические вопросы. Москва, 2001. 224 с.
4. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва, 2004. 544 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Москва, 1990. 254 с.
6. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва, 2001. 424 с.
8. Милевич И. Стратегии перевода названий фильмов. Русский язык за рубежом. Челябинск, 2007.
9. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва, 1980.
10. Gentzler E. Foreword (1998). *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation* / [eds. S. Bassnett, A. Lefevere]. Clevedon: Multilingual Matters.

Yefymenko T. M. COMPARATIVE CHARACTERISTICS AND PROBLEMS OF TRANSLATION OF THE AMERICAN AND ENGLISH MOVIES' NAMES INTO UKRAINIAN (ACCORDING TO THE SIOP MODEL)

The aim of the work is to describe and feature the translation of titles of American and English movies into Ukrainian, to form a comprehensive system of theoretical and practical knowledge, as well as to determine the translation methods needed by a translator when translating film titles from English into Ukrainian. The study consists of a comparative analysis of film titles, characteristics of the transformations and analysis of the most common strategies used in the translation and selection of basic techniques, tools and strategies for translating the names of American and English films into Ukrainian.

This study was conducted on the basis of comparative methods and methodology of observation, analysis, functional and descriptive methods and using the SIOP model (Sheltered Instruction Observation Protocol). The SIOP model contains functions that contribute to the good assimilation of the content of various subjects and the development of the language itself (target language).

Peculiarities of translation research are a comparative analysis of the names of American and English films into Ukrainian. Because, nowadays, new films are released, which appear every year, thus duplicating and translating many films. It is through watching movies and actions that take place on the screen that people form and complement their perception of a country and culture and do not always think about whether what they see or hear is completely true.

One of the factors can be considered the difference between the two cultures, which affects each area of human life and makes them unique and inimitable. It should be taken into account to avoid misunderstandings and inaccuracies that may arise in the process of transmitting the title of the film and lead to a misconception of the purpose of the film as a whole, and therefore one of the main functions of the film – information, will not be performed.

The translator must be especially careful to give the title the same sonority and uniqueness as in the original. Based on this, writing and creating a bright, correct title is a certain kind of art and the presence of creative abilities. There are many factors that depend on and that affect the translation of the title of a film from one language to another, for example, from English to Ukrainian. Translation can be defined as a step-by-step process of decoding a message from the source language, processing the received information and its subsequent encoding by means of the input language. But the translation process should not be limited to the mechanical finding of interlingual correspondences. After all, it is impossible to make a direct equivalence between words and constructions of two languages, because semantically and functionally the signs of two languages do not coincide. Basically, only a literal translation without comprehension and understanding of the text leads to errors and distortion of meaning.

Key words: *SIOP-model, American and English movies, transformation, strategy, creativity, comparative analysis.*